

סיכום למתכונת באזרחות (חורף תשע"ג):

א. הכרזת העצמאות:

1. לגיטמציות להקמת מדינת ישראל ע"פ ההכרזה:

- טבעית של כל עם
- היסטורית של העם בארץ הזו
- משפטית יש כתבים של הבריטים ושל האומות המאוחדות
- מוסרית בגלל השואה

2. האופי היהודי של המדינה:

- זיקה למסורת היהודית
- לעם היהודי יש זיקה לארץ ישראל
- מדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי
- קולטת עליה
- מדינת ישראל היא מדינה יהודית

3. מחוייבות לדמוקרטיה:

- מחוייבות לעקרון השוויון
- כוונה לחוקק חוקה
- כוונה לערוך בחירות
- מחוייבות לזכויות המיעוטים
- מחוייבות לעקרון החירות
- מחוייבות המדינה לזכויות האזרח ולעקרון הפלורליזם

ב. מדינת ישראל כמדינה יהודית:

1. מאפייני זהות:

- זהות אזרחית- הגדרתו העצמית של אדם כבעל אזרחות למדינה מסויימת.
- זהות לאומית- הגדרתו העצמית של אדם כבן עם מסויים.
- זהות דתית- הגדרתו העצמית של אדם כבן דת מסויימת.

2. מעמדם של המיעוטיים בישראל:

- השלכות על הלא יהודיים באות בשלושה דרכים:
- קושי להזדהות עם הזהות האזרחית. תחושה הדרה.
- אפליה מוסדית. (חוקים הנותנים ביטוי ללאום היהודי)
- תחושה של אפליה חברתית כלפי הלא יהודים. בא לידי ביטוי במקומות מגורים ובילוי.

ג. מהי דמוקרטיה?

1. ערכי יסוד:

- שלטון העם – העם הוא מקור הסמכות = הריבון. בוחר לו נציגים.
- שלטון החוק- גם השלטון וגם העם כפופים לחוק בהתקבל בדרך דמוקרטית, והוחלט ע"י נציגים שנבחרו בצורה דמוקרטית ע"י העם.
- הפרדת הרשויות – צמצום הכח של השלטון ע"י קיומן של שלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת. כל הרשויות מוגבלות בעוצמתן וכפופות לחוק. המטרה למנוע את ריכוז הכח בידי רשות אחת ולהגן על זכויותהם של האזרחים ושל המיעוטים.
- פלורליזם – הכרה בהבדלים שבין יחידים ובקבוצות.
- סובלנות – הנכונות לאפשר ביטוי לרעיונות למרות חוסר הסכמה עם הדברים הנאמרים.
- הסכמיות – הכרה בקיומם של חילוקי דיעות, והגעה להסכמה ע"י נכונות להידבר ולהגיע לפשרה.

- הכרעת רוב- החלטות מתקבלות ע"י רוב האוכלוסייה. ההכרעה מחייבת את כולם, מבלי לפגוע או ליצור עריצות על המיעוט.

2. גישות כלכליות חברתיות:

- גישה סוציאל דמוקרטית. גישה השמה דגש על ערך השוויון, ובה הממשלה מתערבת בצורה מקסימלית בחיי היחיד והחברה מתוך אחריות ומחוייבות לאזרחים.
- גישה ליברלית. גישה ששמה דגש על ערך החירות, ודוגלת בשוק חופשי, במינימום התערבות של הממשלה בכלכלה של המדינה. יצירת תחרות חופשית ומסירת אחריות אישית לפרטים.
- סעד- ליחידים הנזקקים. מענה שהוא סוג של רשת בטחון, כמו שיש ללולין, במטרה שלא ייפול ויימות. יש מבחן כניסה מסויים שתלוי בכסף של האדם ובכשירות שלו.
- רווחה- לכולם, טרמפולינה שמקפציה מעלה מעלה. למשל: קצבאות ילדים.

3. זכויות האדם והאזרח: (אין השלטון מעניק אותן ואין הוא יכול לשלול אותן, חובתו להגן עליהם) (16)

- הזכות לחיים ולבטחון- זכותו של אדם שלא לחשוש לפגיעה בחייו. חובת המדינה להגן על אזרחיה ולאפשר להם חיים ללא פחד.
- הזכות לכבוד- זכותו של אדם שלא ישפילו אותו כדי שלא יגיע למצב של מבוכה או בושה
- הזכות לפרטיות- זכותו של כל אדם לחיות את חייו ללא חשיפה או חדירה לחייו ללא אישורו.
- הזכות לשם טוב – זכותו של אדם ששמו לא יוכפש בפרסום שקרי.
- הזכות לקניין – זכותו של אדם להחזיק ולשמור על רכושו ללא סכנה שאכוש ייגזל ממנו ללא רשות. ישנו קניין חומרי (בית, קרקע, כסף, רכב) ורוחני (המצאה, פטנט, תוכנה, שיר, ספר).
- הזכות לשוויון- זכותו של כל אדם לזכות ביחס זהה ללא הבדל דת, גזע, לאום, מין, שפה והשקפת עולם. שוויון בפני החוק, פוליטי, וחברתי כלכלי.
 - אפליה פסולה: (מדיניות) התייחסות שונה מסיבות לא מוצדקות שאינן רלוונטיות.
 - הבחנה: (מדיניות) כל עוד קיים צורך, מקיימים התייחסות שונה ליחידים או לקבוצה כלשהי.
 - העדפה מתקנת: (מדיניות) מתן הטבה לקבוצה שקופחה בעבר מסיבות חברתיות והמטרה של ההעדפה היא לצמצם את הפערים הנוצרו כדי להביאה למצב של שוויון הזדמנויות. בא לידי ביטוי בתקציבים ושיריון מקומות.
- הזכות לחירות הבחירה- האדם הוא אוטונומי ותבוני ולכן אחראי על גופו וחייו.
- הזכות לחירות ההתאגדות- זכותו של כל אדם להתאסף בקבוצות למען השגת מטרות משותפות ועל מנת להשפיע ולשנות.
- הזכות לחירות התנועה- זכותו של כל אדם לנוע ממקום למקום כרצונו.
- חרות המחשבה והדעה- זכותו של כל אדם לגבש לעצמו דעה בכל עניין. (אינה באה לידי ביטוי)
- חופש הביטוי- זכותו של כל אדם להביע את דעותיו בפומבי בכל דרך שהיא; שיחה, הפגנה, פרסום, אומנות, ספרות וכו'.
- חרות המצפון- זכותו של כל אדם לגבש לעצמו מערכת מוסרית כלשהי ולפעול על פיה. זכותו לסרב לעשות מעשים הנוגדים את מצפונו.
- חופש העיסוק- זכותו של כל אדם לבחור לו כל מקצוע שירצה לעסוק בו וכן על מקום עבודה בדרך הרצויה לו.
- זכות הציבור לדעת- לאזרח זכות לרכוש מידע ולקבל מידע על עניינים המשפיעים על איכות חייו. האזרח זקוק לאינפורמציה על מנת לגבש לעצמו עמדה ודעה.
- הזכות לחופש המידע- זכותו של כל אדם לדרוש מהשלטון ולקבל מידע על הפעילות שלו. חירות זו נועדה כדי לאפשר לאזרח לקבל החלטות שקולות בעניינים פוליטיים. חובה על הרשויות לפרסם את המידע לגבי הפעילויות הציבוריות שלהם.
- חופש הדת:
 - חופש דת- זכותו של כל אדם להאמין באיזה דת שירצה.
 - חופש מדת- זכותו של כל אדם שלא להאמין באף דת. אין לכפות אותו להאמין בדת מסויימת או לקיים את פולחנה.
- הזכות להליך הוגן: (9)

© דביר חדד ©

- אין לערוך חיפוש בביתו ללא צו שופט
- אין לעצור אדם למעלה מ-24 שעות ללא הבאתו בפני שופט
- אין להעניש אדם ללא משפט
- זכותו של אדם לדעת במה הוא מואשם
- הנאשם זכאי לייצוג משפטי ע"י עורך דין
- זכותו של אדם למשפט פומבי- כדי שלא ייעשו פעולות הנוגדות את החוק. המשפט יהיה חשוף לביקורת.
- הזכות שהמשפט יתנהל בפני שופטים בלתי תלויים.
- זכותו של אדם לערער.
- דלתיים סגורות מתקיימות במקרה של אונס, בטחון המדינה, או קטין.

4. זכויות חברתיות: (5)

- הזכות לרמת חיים- זכותו של כל אדם לחיות את חייו ברמה סבירה ואנושית שתאפשר לו צרכים בסיסיים.
- הזכור לדיור- זכותו של אדם למקום מגורים
- הזכות לטיפול רפואי- זכותו של אדם לקבל מהמדינה שירותים רפואיים בסיסיים באופן שגרתי כשהוא נזקק להם.
- זכויות עובדים- זכותו של אדם שיהיו לו זכויות ותנאים סבירים.
- הזכות לחינוך- זכותו של אדם לקבל השכלה שבאמצעותה יוכל לפסתח את עצמו ולתרום לחברה.

5. זכויות מיעוטים: (6)

- הזכות למערכת חינוך אוטונומית – ללמוד בשפתו את התכנים הקשורים לתרבותו.
- הכרה בשפה כשפה כרשמית – תוכר כשפה רשמית במדינה כדי לעזור לו בקליטתו החברתית.
- הזכות לייצוג בפרלמנט- לפעול מען ענייניו החברתיים הומדיניים מתוך רשויות השלטון.
- חופש פולחן – זכותו של בן מיעוט לבטא את דתו ואת אמונותיה ומנהגיה.
- שלטון עצמי טריטוריאלי- זכותו של בן מיעוט לשמור על ייחודו באזור שבוא הוא הרוב.

6. גישות שונות כלפי מיעוטים:

- ליברלית קיצונית (אין מקום למיעוטים), ליברלית מתונה (יש מקום למיעוטים, אבל שידאגו לעצמם), מכירת בזכויות המיעוטים (יש מקום למיעוטים ואנחנו נדאג להם).

7. עקרון הגבלת השלטון:

- כדי למנוע את ניצול כוחו של השלטון לרעה מאפשרים ביקורת פורמאלית ובלתי פורמאלית על שלטון. הכח של השלטון נובע משליטה במגוון האכיפה שליטה במידע, שליטה במשאבים אנושיים, ושליטה במשאבים הכלכליים.

8. בחירות:

- עקרונות דמוקרטיים הבאים לידי ביטוי: **ש** לטון העם, **ש** לטון החוק, **ז** כויות האדם והאזרח,

ה כרעת הרוב, **פ** לורליזם, **ה** גבלת השלטון. (שש זה פה)

- מאפיינים של בחירות דמוקרטיות: **כ** לליות, **ח** שאיות, **מ** חזוריות, **ש** וות, **ה** תארגנות. (כח

משה)

- שיטות בחירות שונות:

- אזוריות/ארציות
- רוביות/חסיות
- אישיות/רשימות

9. חוקה:

- אוסף של כללים וחוקים יסודיים המגדירים את צורת המשטר ואת סדרי הממשל הנהוגים במדינה. החוקה מייצגת את הערכים המוסכמים על הקבוצות השונות בחברה ומגדירה את כללי המשחק הפוליטי יש בה תיאור של רשויות השלטון, תפקידיהן וסמכויותיהן. החוקה קובעת את גבולות פעולתו של השלטון ובכך היא משמשת אמצעי להגבלתו.
- חוקה פורמאלית- מסמך חוקי משפטי מגובש שחובר ע"י אסיפה מוכנת ומציג את הבסיס הרעיוני של המשטר, את מוסדות השלטון ואת הדרכים לשינוי החוקה. למסמך זה מעמד משפטי גבוה יותר מהחוקים.
- חוקה מטריאלית- אוסף מנהגים, פסקי דין חשובים וחוקים העוסקים במוסדות השאלון, באופי המדינה ובמשטרה, שהם בעלי מעמד חשוב בציבור אך לא גובשו במסמך אחד, לא חוברו ע"י אספה מוכנת ואין כללים נוקשים לשינוים.

10. אמצעי פיקוח וביקורת:

- חייבת להיות ביקורת משום שצריך ל1. להגן על עקרונות הדמוקרטיה. 2. למנוע עריצות השלטון. 3. לטפח את איכות השלטון ולהבטיח את יעילות השלטון וטוהר מידותיו. 4. לשפר את תהליך קבלת החלטות- תיקון החלטות של השלטון העלולות לגרום נזק.
- ביקורת פורמאלית:

➤ הפרלמנט מסוגל להביע ביקורת בכמה דרכים:

- ❖ חקיקה. ככה היא מגבילה את פעולות הממשלה ומפקחת על תקציה המדינה
- ❖ הצבעת אי אימון. הצבעת אי אימון יכולה להפיל את הממשלה וככה יש לפרלמנט כח להגביל את הממשלה.
- ❖ אופוזיציה- נבחרת הציבור היושבים בפרלמנט ולא תומכים בממשלה. הם מבקרים את פעולות הממשלה מפקחת על הממשלה בעבודה הפרלמנטרית ומעוררת את שתומת לב הציבור למדיניות הממשלה ולפעולותיה.

➤ ביקורת של בתי המשפט:

- ❖ בוחנת אם הפעולות מותרות בהתאם לחוק, ומרסנת את רשויות השלטון כך.
- ❖ מגנה על זכויות האדם והאחר מפני רשויות השלטון ובכך מונעת עריצות ושרירותיות.
- ❖ במדינות בעלות חוקה בית המשפט העליון בודק אם החקיקה נוגזת את החוקה של המדינה.

➤ מוסד מבקר המדינה:

- גוף עם שני קובעים, מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור.
- ❖ בודק ומבקר את אופי הפעולות של הממשלה וגפיים ציבוריים אחרים
- ❖ הביקורת נעשית ביוזמת המוסד לביקורת המדינה ובמעוד שהחוק קובע
- ❖ מוסד ביקורת המדינה מפרסם כל שנה את הדו"ח עם ממצאי הביקורת ומיידע את הפרלמנט, אמצעי התקשורת והציבור. בכך הוא מרתיע את רשויות השלטון מפני חריגה מפעילות תקינה.

נציב תלונות הציבור מטפל בפניות של אזרחים הסבורים שרשויות השלטון ומוסדות או אישים המכהנים בהם פגעו באי צדק מוחלט, חריגה ממוסכמות, או פשוט פעילות לא תקינה.

• ביקורת בלתי פורמלית:

- תקשורת- חושפת מידע ומביעה עמדות בנוגע לפעולות השלטון. מאלצת את השלטון לקחת בחשבון את השקיפות.
- דעת קהל- לחץ ציבורי על השלטונות לשינוי מדיניות- מאלץ את השלטון התלוי בתמיכת הציבור לשקול התחשבות.
- אומנות- מותח ביקורת ועל ידי כך יוצר דעת קהל, ושוב יכולת לאלץ את השלטון לחשוב פעמיים.

11. עקרון שלטון החוק:

- עקרונות דמוקרטיים שבאים לידי ביטוי בשלטון החוק הם- ש לטון העם, ה סכמיות, פ לורליזם,

ס ובלנות, ה גבלת השלטון, ז כויות האדם והאזרח, ה כרעת רוב. (שהפס הזה)

© דביר חזד ©

- המובן הפורמלי של ששלטון החוק הוא הטכניקה של החקיקה
 - המובן המהותי מתמקד בתכנים של החוק ובמעידת הלימתם את העקרונות והערכים של הדמוקרטיה
12. עקרון הדמוקרטיה המתגוננת:

- הדמוקרטיה הליברלית- רואה בערכי הדמוקרטיה ערך עליון ונותנת גם לקבוצות אנטי דמוקרטיות להתקיים, כל עוד אינן עוברות על החוק כמובן.
- הדמוקרטיה מתגוננת- זכותה של הדמוקרטיה להגן על אזרחיה, אפילו במחיר של ערכי הדמוקרטיה, בזמן חירום. ז"א, שאם קיים איום מסויים לדמוקרטיה כלשהי, מחובתי לוותר על חלק מערכי הדמוקרטיה ולפעול בהתאם כדי להפסיק את האיום. גם במחיר של לפגוע בזכויותיהן וביציאה מהחוק.
- דוגמא ליישום של הדמוקרטיה המתגוננת :
 - מצב של הוצאה מחוץ לחוק של מפלגות אנטי דמוקרטיות, כמו למשל כ"ך.
 - צנזורה ביטחונית- אי פרסום מידע כלשהו לציבור בגלל שמידע זה יסב נזק לבטחון המדינה.
 - מעצר מנהלי- הוראת חוק במצבי חירום המאפשרת לכלוא אדם באופן זמני ללא כתב אישום או משפט, בהתבסס רק על החשד שהוא מהווה סכנה מיידית לבטחון המדינה זהו מעצר מניעתי. נותן ההרואה הוא שר הבטחון או הרמטכ"ל.

ד. המשטר במדינת ישראל:

1. הרשות המחוקקת- הכנסת:

- תפקידי הכנסת הם להוות סמכות לחקיקה, להיות רשות מחוקקת (שלטון החוק), רשות מכוונת (הגבלת השלטון), הכנת חוקה, רשות המפקחת על הממשלה ומבקרת אותה (הגבלת השלטון), היא בית הנבחרים וייצוג האזרחים (עקרון שלטון העם ופלורליזם), היא בוחרת את מבקר המדינה ואת נשיא המדינה (שלטון העם).
- תהליך חקיקה:

הצעת חוק פרטית

אישור ע"י יושב ראש הכנסת

דיום טרומי בכנסת והצבעה. דיון בוועדת הכנסת.

דיון במליאת הכנסת

הצעת חוק ממשלתית

הכנה במשרד ממשלתי

אישור בממשלה

קריאה ראשונה- דיון והצבעה בשאלה האם החוק נחוץ

דיון על סעיפי החוק בוועדה המתאימה

קריאה שנייה-דיון מפורט והצבעה על כל סעיף

קריאה שלישית- הצבעה על ההצעה בשלמותה

חתימה- נשיא המדינה, ראש הממשלה, השר הממונה

פרסום ב"רשומות"- ואז החוק נכנס לתוקף

2. הרשות המבצעת-הממשלה:

- ממשלה קואליציונית היא ממשלה המורכבת מנציגי מפלגות אחדות הקשורות ביניהן בהסכם קואליציוני. הסותפות לממשלה מהווה יחד רוב בבית הנבחרים.
- ממשלה צרה ורחבה הכוונה לכמות המפלגות המיוצגות בממשלה.

3. הרשות השופטת:

- שלושת התפקידים של הרשות השופטת הם : 1. לדון את הנאשמים בעבירות על החוק ואם נמצאו אשמים להענישם. 2. לפסוק בסכסוכים בין אדם לחבור. 3. להגן על האזרח ועל חירויותיו מפני פסגיעה שרירותית מצד הרשויות.
- כמו כן, קיים לבית המשפט העליון שתי תפקידים :
 - בית משפט עליון לעירעורים
 - בג"ץ. בית דין גבוה לצדק. (בעיקר גישה אקטיביסטית)

• סוגי המשפט :

- משפט חוקתי- פועלתן של רשויות השלטון וביחסים שניהן ובזכויות האדם והאזרח.
- משפט פלילי- המדינה תובעת לדין אדם על עבירה כלשהי. עבירה היא מעשה המנוגד את החוק.
- משפט אזרחי- אזרח תובע לדין אזרח אחר או בין גופים או חברות שונות מסיבות כמו אי קיום חוזה או תביעה לפיתוי על גרימת נזק כלשהו.

• ישנן שתי גישות של שופטים :

- אקטיביסטית- מתן פרשנות של השופט על החוק והחלטות בהתאם. לאחר מכן משתמשים בפסקי הדין הללו בתור רפרנס.
- פורמליסטית- הצעת בקשה לחוק כלשהו על מנת שיוכל לפסוק בהתאם.

4. ישראל-חברה רבת שסעים :

- שסע פירושו: **קווי גבול חברתיים החוצים את החברה ומחלקים אותה למחנות שונים.**
- לא ארחיב, כי זה כמעט ברור מאליו. סוגי השסעים הם : שסע לאומי, מיני, פוליטי, עדתי, על רקע הוותק במדינה, מעמד חברתי, ושתי.

ה. אשכול א':

1. השקפות וגישות לאופייה של מדינת ישראל :

מדינת התורה	מדינה דתית לאומית	מדינת לאום יהודית-תרבותית	מדינת העם היהודי	מדינת היהודים	מדינת כלל אזרחיה
חוקי המדינה הם חוקי התורה. צביון המדינה הוא לפי ההלכה. שלילת הדמוקרטיה	שילוב חלק מחוקי התורה במשפט העברי ובעיצוב החיים הציבוריים של המדינה	זיקה למורשת היהודית. בא לידי ביטוי בתכנים לימודיים ובחקיקה.	מדינת ישראל שייכת לבני העם בארץ ובחו"ל. חשוב להשיב את כולם לכאן מתוך הזיקה ומחויבות הדדית למשימה זו	מדינה ריבונית יהודית ולכן חובה לשמור על רוב יהודי, כמו חוק השבות. הרוב יעצב את אופיה.	מדינה דמוקרטית, ליברלית, ומערבית, השייכת לכולם, בלי דגש על דתם או מוצאם האתני

2. השסע הדתי :

להביט במיקודית של רכס.

מבנה הבחינה :

פרק א+ד :

ציין- לכתוב את שם המושג

הצג- הגדרה של המושג.

הסבר- ציטוט מהטקסט, קישור של הטקסט למושג, וסגירת תשובה (מין משפט סיכום).

בפרק ד' ישנה גם שאלת עמדה. עדיף להתרחק ממנה מאוד מאוד ! היא בנויה על טענה (2 נקודות) של הסכמה או חוסר הסכמה עם אמירה כלשהי. ולאחר מכן צריך לתמוך בטענתך ע"י שני מושגים מלימודי האזרחות, בצורת ציין הצג הסבר. בהצלחה P:

פרק ב' :

שאלות פשוטות- ציין והצג, של נושאים מחומר הלימוד.

שאלות מורכבות-הצג מושג 1, הסבר. הצג מושג 2, הסבר. ו+ או-. להראות איך הם תומכים אחד בשני או מתנגשים אחד בשני.

פרק ג' : (אשכול)

הצג- להציג את המושג בלי קשר לקטע

הסבר- ציטוט, קישור, וסגירת תשובה.